

OPREDMEĆENJE KAO OTUĐENJE I KAO PRAKSA*

MISLAV KUKOČ
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 301.15:172
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1984-09-25

Najopćenitije rečeno, opredmećenje jest djelatnost čovjeka, kojom on proizvodi predmete kao izvanjštene dijelove samoga sebe, odnosno humanizira prirodu i time je pretvara u svoj predmetni svijet.

Sam pojam se pojavio i oblikovao u njemačkoj klasičnoj filozofiji, odakle ga je preuzeo Marx. Premda su filozofi njemačkog klasičnog idealizma Fichte, Schelling i, posebice, Hegel opredmećenje smisljeno razvili kao filozofijski problem, nisu ga iskristalizirali kao specifičan pojam sa zasebnim značenjem, već su ga sagledavali kao proces istoznačan izvanjštenju, odnosno otuđenju.

Marx, s druge strane, distinguira *opredmećenje* kao praksu, proizvodnju, temeljni način čovjekova potvrđivanja u svijetu, kvintesenciju čovjekove biti, od *otuđenja* kao prisilnog, neslobodnog najamnog rada u kapitalističkim društveno-proizvodnim uvjetima.

»Pozitivnim ukidanjem privatnog vlasništva«, odnosno revolucionarnim prevladavanjem klasnog društva i uspostavom autentične ljudske zajednice, smatra Marx, prevladat će se čovjekovo otuđenje, a opredmećenje će se, tek tada, potpunoma afirmirati kao slobodna i univerzalna proizvodnja raznorodnih oblika čovjekova života.

Opredmećenje (njem. *Vergegenständlichung*; engl. *objectification*) je pojam koji se pojavio i oblikovao u njemačkoj klasičnoj filozofiji, odakle ga je preuzeo Marx. Na toj tradiciji pojam opredmećenja se izgradio kao jedan od značajnijih u marksističkoj filozofiji, posebice u onoj koja promišlja odnos Hegelove i Marxove koncepcije. Najopćenitije rečeno, opredmećenje jest djelatnost čovjeka, kojom on proizvodi predmete kao izvanjštene (ospoljene) dijelove samoga sebe, odnosno humanizira, očovječuje prirodu i time je pretvara u svoj predmetni svijet. U tom smislu, proces opredmećenja korespondira s procesom *izvanjštenja* (*ospoljenja*, *eksteriorizacije* — njem. *Entäusserung*; engl. *detachment*, *exteriorization*) pa mnogi autori, osobito kada govore o Hegelovoj koncepciji, identificiraju te pojmove, odvajajući ih od *otuđenja*.¹ Međutim, Marx je *izvanjštenje* (*Entäusserung*) poistovećivao s *otuđenjem* (*Entfremdung*), a oba je pojma razlikovao od *opredmećenja* (*Vergegenständlichung*).²

U hegelijansko-marksističkoj tradiciji, kao sinonim za *opredmećenje* upotrebljava se i *objektivacija* (njem. *Objektivierung*; engl. *objectivation*). Premda su neki teoretici, kao P. BERGER i S. PULLBERG³ iznijansirali

* Ovaj tekst je napisan kao odrednica: Opredmećenje za **Enciklopedijski rečnik marksizma**, što će se pojaviti u izdanju Instituta za međunarodni radnički pokret, Beograd.

¹ Usp. npr. J. Hyppolite, *Studije o Marxu i Hegelu*, Školska knjiga, Zagreb, 1977, str. 78. i M. Kangrga, *Etički problem u djelu Karla Marxa*, Nolit, Beograd, 1980. (II. izd.) str. 134 i dalje.

² Usp. npr. K. Marx, *Ekonomsko-filozofski rukopisi*, MED III. str. 218.

³ P. Berger — S. Pullberg, »The Concept of Reification«, *New Left Review* No. 35 (1966) p. 50—71.

razliku između opredmećenja i objektivacije, to, u odnosu na većinu, predstavlja prije iznimku nego pravilo. S druge strane, pojam objektivacije rabe i neki teoretici drugih orijentacija, kao npr. A. SCHOPENHAUER koji govori o različitim stupnjevima objektivacije volje, kao stvari po sebi, u svijetu, dajući joj smisao ne bitno drugačiji od onoga kojeg ima u hegelijansko-marksističkoj tradiciji.⁴

1. Historijat pojma opredmećenja

Premda su filozofi njemačkog klasičnog idealizma Fichte, Schelling i, posebice, Hegel *opredmećenje* smisljeno razvili kao filozofijski problem, nisu ga iskristalizirali kao specifičan pojam sa zasebnim značenjem, već su ga sagledavali kao proces istoznačan izvanjstenju, odnosno otuđenju.

J. G. FICHTE govori, kroz dijalektiku »ja« — »ne—ja«, o izvanjstenju — opredmećenju subjekta u predmetni svijet kao njegov drugorbitak.⁵

F. W. J. SCHELLING, u svojim ranim spisima, također postavlja *implicite* problem opredmećenja, rabeći izraz *Bedingung* (uvjet) kako bi u igri riječi *Bedingung — Ding*, pokazao da je nastajanje stvari (*Ding*) uvjetovano (*bedingen*) određenom radnjom subjekta, što koincidira, doduše u veoma apstraktnom obliku, s problemom opredmećenja.⁶ Kasni Schelling opredmećenje smatra činom božjeg stvaranja svijeta, odnosno božjim samootuđenjem, slijedeći pri tom mističko-gnostičku i neoplatonističku tradiciju.⁷

Dok A. Gehlen smatra Fichteovu ideju otuđenja — opredmećenja temeljnom, ne samo za njegov sustav, već i za razvoj zapadne filozofije uopće, G. Lukács drži da se i kod Fichtea i kod Schellinga radi o terminološkim eksperimentima koji nisu izvršili nikakva utjecaja na osnovne probleme njihove filozofije, te da se problem opredmećenja i otuđenja filozofijski definitivno utemeljuje tek Hegelovim djelom, posebice njegovom *Fenomenologijom duha*.⁸

G. W. F. HEGEL. Sam način nastanka i razvoja prirode, svijeta i povijesti objašnjava Hegel procesom *izvanjstenja*, *opredmećenja* i *otuđenja*. Naime, duh, u nakani da se ozbilji, u neprestanom dijalektičkom procesu izvanjstenja i opredmećenja, prisvajanja izvanjstene predmetnosti u svijesti, i novog opredmećenja, proizvodi svijet iz sebe. *Izvanjstenje* Hegel shvaća kao proces kojim subjekt, u dijalektičkom procesu samorealizacije, svoje bitne snage, dakle samoga sebe, odvaja od sebe. Istodobno je na djelu i proces *opredmećenja*, budući da izvanjsteni subjekt postaje sam sebi predmetom, a budući da je predmet subjektu, kao njegov drugorbitak, otuđen, *izvanjstenje*, odnosno *opredmećenje*, postaje i *otuđenje*.⁹ Dok se na globalnom planu *duh*, kao »čisto ništa«, opredmećuje u *prirodu* i, potom, kroz *povijesni*

⁴ A. Schopenhauer, *Die Welt als Wille und Vorstellung*, I, §§ 17—29. Werke in zwei Bänden, I, Hg. v. W. Brede, Hanser Verlag, München, 1977.

⁵ J. G. Fichte, *Grundlagen der gesamten Wissenschaftslehre*, Werke, Medicus, Leipzig, 1908, I. S 360, *Darstellung der Wissenschaftslehre*, ibid. IV. S 73.

⁶ F. W. J. Schelling, *Vom Ich als Prinzip der Philosophie*, Werke, Stuttgart u. Augsburg, 1858, II. S 166.

⁷ *Philosophie der Offenbarung*, Werke, hg. v. K. F. A. Schelling, II—III. S 367f usw.

⁸ A. Gehlen, *Über die Geburt der Freiheit aus der Entfremdung*, in: *Entfremdung*, hg. v. H. H. Schrey, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1975. S 27 usw.; G. Lukács, *Mladi Hegel*, Kultura, Beograd, 1959. str. 584.

⁹ G. W. F. Hegel, *Fenomenologija duha*, Kultura, Zagreb, 1955, str. 265, 266.

razvoj čovječanstva vraća sebi kao realiziranom *apsolutu*, na individualnom planu, kojeg Hegel prati u *Fenomenologiji duha*, duh se razvija u trijadi *svijest - samosvijest - um*. Najprije se svijest izvanjšćuje u predmetima koji su, u vidu empirijskog fakticiteta, njoj otuđeni. Kada shvati otuđenu predmetnost kao svoj drugobitak, svijest postaje samosvijest, odnosno samosvjesni čovjek koji se razotuđuje vraćanjem predmetnosti u samoga sebe, odnosno njenim ukidanjem kao predmetnosti.¹⁰ Dijalektikom *gospodar — rob*, odnosno robovskim opredmećenjem u radu, Hegel objašnjava nastanak predmetnog svijeta, kojeg prisvaja samosvijest, ovog puta kao *um*, svjestan »da je on sav realitet.«¹¹ Budući da je »bitak čovječji njegovo djelo«,¹² čovjek se ozbiljuje u povijesti stvarajući predmetni svijet, no, ujedno se u tom svijetu, kao svome drugobitku, otuđuje, pa se iz toga otuđenja mora vratiti sebi u zasebitak. U tom smislu, razotuđenje čovjeka istoznačno je s njegovim *raspredmećenjem* (*Entgegenständlichung*), odnosno s ukidanjem predmetnosti, što znači da je za Hegela razotuđeni ozbiljeni čovjek »nepredmetno, spiritualističko biće«, »apstraktni mislilac« s apsolutnim znanjem samoga sebe.¹³

L. FEUERBACH. Kritizirajući Hegelovu idealističku filozofiju kao »teologiju«, Feuerbach izvodi materijalističko shvaćanje čovjeka kao prirodnog bića, koje vlastitim mislima apstraktno opredmećuje svoju bit, te je otuđuje od sebe, smještajući je u imaginarno biće svemoćnog i sve stvarajućeg boga. Takvo *religijsko samootuđenje* čovjeka iziskuje razotuđenje kao *raspredmećenje*, kojim individua treba da ukine svoj predmet — boga, odnosno da svoju bit iz njega povrati u sebe.¹⁴ Međutim, reducirajući opredmećenje na antropologijsku razinu subjektivnog odnošenja čovjeka spram proizvoda njegove vlastite svijesti, Feuerbach pristupa svijetu apstraktno nepovijesno, izgubivši iz vida bitni hegelijanski smisao opredmećenja kao čovjekovog djelatno-stvaralačkog odnošenja spram samoga sebe i svijeta kao vlastitog djela.^{14a}

K. MARX. Marx, za razliku od Feuerbacha, upravo taj djelatno-stvarajući smisao opredmećenja uzima kao *kvintesenciju* vlastite koncepcije čovjeka kao *bića prakse*.¹⁵ On, međutim, prihvaća Feuerbachovu kritiku Hegelove idealističke pozicije, koju proširuje i produbljuje kritikom Hegelovog poistovjećivanja opredmećenja i otuđenja.¹⁶ Razloge za tu Hegelovu »pogrešku« nalazi Marx u njegovom shvaćanju rada kao »apstraktno-duhovnog rada« kojemu Hegel vidi samo pozitivnu stranu, ali ne i negativnu.¹⁷ Marx — za razliku od Hegela, kojemu je apstraktno shvaćeni rad, mada poznaje i njegovu zbiljsku predmetnu stranu, svako proizvođenje predmetnosti, koja je *eo ipso* otuđenje samosvijesti — uočava obje strane rada u konkretnim društveno-historijskim okolnostima: pozitivnu, kao *opredmećenje*, odnosno proizvodnju predmetnog svijeta, i negativnu, kao *otuđenje*. Opredmećenje je, dakle, kao praksa, proizvodnja, temeljni način čovjekovog potvrđivanja u svijetu, *kvintesencija* čovjekove biti,

¹⁰ *ibid.* str. 269.

¹¹ *ibid.* str. 110, 134, 135.

¹² *ibid.* str. 179.

¹³ *ibid.* str. 420, 422; K. Marx, op. cit. str. 265, 266, 272—274.

¹⁴ L. Feuerbach, *Bit kršćanstva*, u: L. Feuerbach, *Izbor iz djela*, Matica hrvatska, Zagreb, 1956, str. 52—116, posebno str. 76—77.

^{14a} K. Marx, *Teze o Feuerbachu*, posebno I, IV—VII, MED VI. str. 5—7.

¹⁵ K. Marx, EFR, MED III. str. 265.

¹⁶ *ibid.* str. 261, 262, 264, 266.

¹⁷ *ibid.* str. 265, 266.

njegova *differentia specifica* spram drugih bića, i kao takvo, za Marxa ima apsolutno pozitivno značenje.¹⁸ Međutim, u neljudskim uvjetima klasnog eksploatatorskog društva, kojega je građanski svijet paradigmatički oblik, zakoni podjele rada, njegov najamni karakter i nivo razvoja proizvodnih snaga, nameću individuama strogo određeni način proizvodnje — opredmećenja, u kojemu se one stvaralački ne potvrđuju, nego poriču.¹⁹ Dakle, u zbilji, u određenoj fazi povijesnog razvoja, *opredmećenje* se degradira u *otuđenje*, stvaralačka proizvodnja u prisilni, neslobodni najamni rad, čije se ostvarenje pojavljuje kao »*obestvarenje* radnika, opredmećenje kao *gubitak i ropstvo predmeta*, prisvajanje kao *otuđenje*, kao *ospoljenje*.«²⁰ »Pozitivnim ukidanjem privatnog vlasništva«, odnosno revolucionarnim prevladavanjem klasnog društva i uspostavom autentične ljudske komunističke zajednice, smatra Marx, prevladat će se čovjekovo otuđenje, a opredmećenje će se, tek tada, potpuno afirmirati kao slobodna i univerzalna proizvodnja raznorodnih oblika čovjekova života.²¹

2. Novija određenja opredmećenja

U koncepciji G. SIMMEL-a *objektivacija* ili opredmećenje predstavlja djelatnost kojom čovječanstvo proizvodi kulturu. U tom smislu, svi čovjekovi materijalni i duhovni proizvodi zajedno sačinjavaju »*objektivirani duh*«, odnosno »*objektiviranu kulturu*«, dok dio koji pojedinac prisvaja, Simmel naziva »*subjektivnim duhom*«, odnosno »*subjektivnom kulturom*«. »Tragedija kulture« sastoji se u tome što pojedinac može, u tijeku svog života, prisvojiti samo ograničeni, mali dio svjetske kulture, a »napredak objektivacije« i njeno *postajanje* otuđenjem, dolazi kao posljedica sve većeg osiromašenja individualne kulture, srazmjerno obogaćivanju globalne kulture, do kojega dolazi upravo čovjekovim stvaranjem, t. j. opredmećenjem kulturnih proizvoda.²² Dakle, otuđujući karakter opredmećenja je nužna posljedica razvitka kulture čovječanstva, čiji razmjenski robno-novčani karakter još više pospješuje takav način objektiviranja kojim ljudi proizvode »predmete što ne odgovaraju njihovim osjećajima ili željama.«²³

G. LUKÁCS, na tragu Marxa, odbacuje Simmelovo i Hegelovo izjednačavanje opredmećenja i otuđenja. Simmelu predbacuje Lukács odvajanje objektivacije (kao postvarenja) »od ekonomskog temelja njene egzistencije«²⁴, a Hegelu apstraktno-idealistički karakter njegove filozofije, iz kojega proizlazi nerazumijevanje specifičnosti opredmećenja, te na njemu zasnovano Hegelovo razlikovanje *prirode*, kao vječno otuđenog duha, i *društva*, kao razvoja duha u vremenu kroz dijalektiku *opredmećenja* i *raspredmećenja*. Lukács, *per contra*, izvodi svoju problematičnu postavku o povijesno-dijalektičkom karakteru razvitka prirode²⁵, koja je dijame-tralno suprotna njegovoj ranijoj koncepciji iznijetoj u *Povijesti i klasnoj svijesti*. Nužno je navesti da je Lukács, u istom djelu, po vlastitim rije-

¹⁸ *ibid.* str. 218, 219, 221, 222. i dalje.

¹⁹ *ibid.* str. 219.

²⁰ *ibid.* str. 218.

²¹ *ibid.* str. 237, 239—242.

²² G. Simmel, *Philosophie des Geldes*, Dunckler u. Humbolt, Leipzig 1907. S 502—506.

²³ *ibid.* S 306.

²⁴ G. Lukács, *Povijest i klasna svijest*, Naprijed, Zagreb, 1977. str. 164.

²⁵ *Mladi Hegel*, str. 586—588.

ćima, poistovećivao opredmećenje s otuđenjem i postvarenjem, što on, u *Predgovoru novom izdanju* navedenoga djela, kroz »samokritiku«, uz još neke svoje značajne teze odbacuje kao hegelijanske grijehe vlastite mladosti. No to, s obzirom na brojne Lukácsseve »samokritike« motivirane, što i sam navodi, dnevno-političkim razlozima, ne treba bezrezervno uzimati.^{25a}

U svom kasnijem razdoblju, Lukács nalazi, u Hegelovom izjednačavanju opredmećenja i otuđenja, »važan reakcionarni moment« obrane postojećeg, te mu suprotstavlja »socijalističku kritiku otuđenja«, koja afirmira opredmećenje, a otuđenje ograničuje na kapitalističku formu rada.²⁶

J. HYPPOLITE, nasuprot Lukácsu, smatra da je Hegel problem otuđenja i opredmećenja shvatio šire i dublje od Marxa. Hegelijansko jedinstvo opredmećenja i otuđenja je, po Hyppoliteu, nuždan izraz »egzistencijalne napetosti« između čovjeka i njegove drugotnosti; što se, kao izražaj dijalektičkog kretanja povijesti, nadaje kao povijesni usud čovjekov, u kojemu je »opredmećenje uvijek više ili manje otuđenje, *gubitak vlastitosti, kao i otkriće vlastitosti*«. ²⁷

Premda slijede Marxovu kritiku Hegelove koncepcije opredmećenja — otuđenja, M. KANGRGA, P. VRANICKI i D. SERGEJEV, u svojim izvodima i zaključcima su, svaki na svoj način, donekle bliski Hegelu, mada ne toliko poput Hyppolitea. Distancirajući se od Lukácsseve recepcije mladog Hegela,²⁸ Kangrga nalazi podudarnost u nekim, naizgled suprotstavljenim Hegelovim i Marxovim pogledima,²⁹ dok se Vranicki i Sergejev, govoreći o »progresivnim oblicima alijenacije«, ³⁰ odnosno o »pozitivnoj i negativnoj alijenaciji«, ³¹ objektivno približuju nekim aspektima Hegelove koncepcije opredmećenja kao otuđenja.

H. MARCUSE sagledava opredmećenje kao rad kojim čovjek proizvodi predmetni svijet sa svrhom zadovoljavanja vlastitih egzistencijalnih potreba. No, čovjekov se opredmećeni rad otuđuje od njega i osamostaljuje u zasebni svijet predmetnosti s vlastitom poviješću, kojega čovjek zatiče i kojemu se mora prilagoditi; dakle, predmetni svijet postaje stvarnost čovjekovog opredmećenog života.³² Premda čovjekova povijest nije identična s poviješću predmeta, odnosno njegovog opredmećenog rada, ona je njome uvjetovana, utoliko što čovjek postaje aktualno povijestan tek onda kada se radom opredmećuje i otuđuje u predmetni svijet.³³ Međutim, Marcuse ne smatra opredmećenje, odnosno proizvodnju materijalnih uvjeta života, za krajnji usud čovjekove egzistencije. Onkraj nužnosti takvoga opredmećenja pojavljuje se kao mogućnost, s jedne strane, djelatnost *igre*, kod koje opredmećenje ima akcidentalni značaj,³⁴ i, s druge strane, »slobodna praksa« koja, nasuprot opredmećivanju u svrhu egzistencije, »ima svoj cilj i kraj u samoj sebi«, a to je »slobodni

^{25a} *Povijest i klasna svijest*, str. 16—18, 22—25, 32, 33, 38—42.

²⁶ *Mladi Hegel*, str. 602.

²⁷ J. Hyppolite, op. cit. str. 82—84.

²⁸ M. Kangrga, op. cit. str. 130f, 131f.

²⁹ *ibid.* str. 17, 24—30.

³⁰ P. Vranicki, *Čovjek i historija*, V. Masleša, Sarajevo, 1966, str. 98.

³¹ D. Sergejev, *Otuđeni čovjek*, Školska knjiga, Zagreb, 1974, str. 49—51.

³² H. Marcuse, *Kultura i društvo*, BIGZ, Beograd, 1977, str. 144. i d.

³³ *ibid.* str. 139, 140.

³⁴ *ibid.* str. 126, 127.

razvitak egzistencije u njenim istinskim mogućnostima«. ³⁵ Kasnije Marcuse napušta takvo odvajanje »slobodne prakse« od rada kao opredmećenja, izgrađujući svoju novu koncepciju rada (opredmećenja) kao ostvarenja slobode. ³⁶ Antinomija toga rješenja ogleda se u problematičnosti perspektive apsolutnog odvajanja otuđenja od opredmećenja u »carstvu nužnosti« proizvodnje materijalne egzistencije, što predstavlja temeljni problem kojega nije riješio Marcuse, a ni ostali navedeni teoretici koji zastupaju takav ili sličan stav. ³⁷

3. Opredmećeni rad

Istražujući historijske oblike rada kao konkretnog ispoljavanja čovjekova opredmećenja u društvu, Marx otkriva političku ekonomiju kao »anatomiju građanskog društva«, te njenom kritikom razjašnjuje skrivenu bit i strukturu klasnih proizvodno-ekonomskih odnosa. Osnovna polit-ekonomska kategorija je *rad* koji se manifestira kao »živi« i »opredmećeni rad«. Kroz dijalektiku tih njegovih dvaju oblika, Marx objašnjava nastanak svih ekonomskih kategorija što čine složenu strukturu kapitalističkog društveno-proizvodnog sustava.

»Živi, ne-opredmećeni rad«, kao proizvodnu sposobnost radnika, Marx sagledava kroz njegov dvostruki karakter: s jedne strane, rad, shvaćen *negativno*, kao objekt što egzistira kao apstrakcija od momenata svoje realne zbilje, predstavlja »egzistirajuću ne-vrijednost«, »apsolutno siromaštvo«; dok, s druge strane, taj isti neopredmećeni rad, shvaćen *pozitivno*, kao subjekt i djelatnost, predstavlja, kao »živi izvor vrijednosti«, mogućnost općeg bogatstva, koja se realizira njegovim objektiviranjem, odnosno izvanjstjenjem u predmete, odnosno oblike opredmećenog rada. ³⁸ *Opredmećeni ili objektivirani rad* predstavlja, dakle proizvod živog rada, koji se, u sustavu kapitalističkog načina proizvodnje, otuđuje od radnika i dobija *fetišizirane* oblike određenih polit-ekonomskih kategorija, što se doimlje kao samostalni, ni od čega zavisni entiteti. ³⁹

Proizvod rada, osim svoje *uporabne vrijednosti*, kao *roba*, posjeduje i razmjensku vrijednost koja se određuje na osnovi količine opredmećenog rada (radnog vremena) sadržanog u robi. ⁴⁰ U tom smislu, opredmećeni se rad nadaje kao »zajednička supstanca« svih roba, ⁴¹ na osnovi koje se one razmjenjuju na tržištu putem *novca* — »opće robe«, koja, kao opća razmjenska vrijednost predstavlja ništa drugo nego *opći opredmećeni rad*. ⁴²

Kada se novac, kao *objektivirani* rad, stavlja u promet kao sredstvo za proizvodnju novih vrijednosti, on postaje *kapital* — u određenom društvenom odnosu i procesu *nagomilani opredmećeni rad*. ⁴³ Novac je, međutim, samo »pojavnii oblik kapitala« što je iz »*opipljive stvari* postao

³⁵ *ibid.* str. 144. i dalje.

³⁶ H. Marcuse, »Carstvo slobode i carstvo nužnosti. Jedno preispitivanje«, *Praxis*, Zagreb, br. 1—2/1969, str. 21, 22. i *Kraj utopije / Esej o oslobođenju*, Stvarnost, Zagreb, 1972. str. 9, 10.

³⁷ Usp. o tome: M. Kukoč, »Odnos rada i slobode u djelu Karla Marxa«, *Kulturni radnik*, Zagreb, br. 2/1976, posebno str. 52—53, i 61—65.

³⁸ K. Marx, *Osnovi kritike političke ekonomije*, I, MED XIX, str. 170.

³⁹ MED III. str. 223; XIX. str. 172, 216; XX. str. 270.

⁴⁰ MED XIX, str. 49, 146, 190.

⁴¹ MED XIX, str. 153, 190; XX, str. 146, 265—267, 299, 300.

⁴² MED XIX, str. 71; XX, str. 298.

⁴³ MED XIX, str. 136—142.

proces«, u kojemu kapital, kao opredmećeni rad, postavlja živi rad kao svoju uporabnu vrijednost, a ona mu služi kao sredstvo njegove vlastite reprodukcije.⁴⁴

Do živog rada kapital dolazi u procesu razmjene s radnikom koji, kao protuvrijednost za svoj rad, dobija određenu količinu (vlastitog) opredmećenog rada u vidu *najamnine*.⁴⁵ Budući da, u tijeku svoga korištenja, živi rad proizvodi bitno veću količinu opredmećenog rada, od one što ju je radnik u najamnini dobio, stvara se razlika koja predstavlja *višak rada, višak vrijednosti, profit*, što se pojavljuje kao *višak kapitala*, koji nije ništa drugo nego novi oblik opredmećenog rada. Na taj način, kapital, reproducirajući se živim radom kao svojom uporabnom vrijednošću, stvara bogatstvo, a ono, kao objektivni svijet vrijednosti, stoji nasuprot živom radu, koji ga je proizveo, kao »tuđi svijet« i »tuđe vlasništvo«.⁴⁶

Ovdje su navedene samo neke od niza ekonomskih kategorija, što ih Marx, u iscrpnoj analizi, identificira kao različite pojavne oblike opredmećenog rada koji je, kapitalističkom eksploatacijom živoga rada, otuđen od njegovih pravih vlasnika — proizvođača.

Literatura:

1. G. W. F. Hegel, *Phänomenologie des Geistes*, hg. v. G. Lasson, F. Meiner Verlag, Leipzig 1911. (*Fenomenologija duha*, Kultura, Zagreb, 1955)
2. Jean Hyppolite, *Études sur Marx et Hegel*, Paris, 1955. (*Studije o Marxu i Hegelu*, Školska knjiga, Zagreb, 1977)
3. Milan Kangrga, *Etički problem u djelu Karla Marxa*, Naprijed, Zagreb, 1963. (II. izdanje, Nolit, Beograd, 1980)
4. Georg Lukács, *Der junge Hegel. Über die Beziehungen von Dialektik und Ökonomie*, Zürich — Vienne 1948. (*Mladi Hegel — O odnosima dijalektike i ekonomije*, Kultura, Beograd, 1959)
5. Herbert Marcuse, *Kultur und Gesellschaft*, I—II. Suhrkamp V. Frankfurt a. M. 1965. (*Kultura i društvo*, BIGZ, Beograd, 1977)
6. Karl Marx, *Ökonomisch-philosophische Manuskripte aus dem Jahre 1844*. MEGA, Berlin, 1932. (Ekonomsko-filozofski rukopisi iz 1844. godine, MED tom 3, Beograd, 1972)
7. Karl Marx, *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie*, Dietz Verlag, Berlin, 1953. (*Osnovi kritike političke ekonomije I. i II.*, MED tom 19 i 20, Beograd, 1979)
8. Heinrich Popitz, *Der entfremdete Mensch. Zeitkritik und Geschichtsphilosophie des jungen Marx*, Europäische Verlagsanstalt, 1967, Frankfurt a. M.
9. Georg Simmel, *Philosophie des Geldes*, Dunckler und Humboldt, Leipzig, 1907.
10. *Entfremdung* (zbornik) hg. v. Heinz-Horst Schrey, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1975.

⁴⁴ *ibid.* str. 143, 146, 171.

⁴⁵ *ibid.* str. 205f, 310.

⁴⁶ *ibid.* str. 295—299.

Mislav Kukoč: OBJECTIFICATION AS ALIENATION AND PRAXIS

Summary

In the most general terms, objectification is the activity of man by which he creates objects as exteriorized segments of himself, i.e. humanizes nature and so transforms it into his own object world.

The concept itself appeared and took shape in German classical philosophy from whence Marx borrowed it. Although the philosophers of German classical idealism, Fichte, Schelling and especially Hegel put objectification forward in their thought as a philosophic problem, they did not crystalize it as a specific concept with a separate meaning, but considered it as a process identical with exteriorization, or with alienation.

On the other hand, Marx distinguishes objectification as praxis, production, the fundamental mode of man's self-affirmation in the world, the quintessence of the human entity, from *alienation* as enforced, unfree wage labour in capitalistic social-productive conditions.

Through the »positive abolition of private property«, the revolutionary overcoming of class society and the establishment of an authentic human community, Marx believes that man's alienation will be overcome and only then will objectification be wholly affirmed as the free and universal production of diverse forms of human life.